

Exkurze do Tršické pahorkatiny v okolí Velkého Újezda

Field trip to the Tršická pahorkatina phytogeographical region near the Velký Újezd village

MICHAL HRONEŠ¹ & MARTIN DANČÁK²

1) Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra botaniky,

Šlechtitelů 27, CZ-783 71 Olomouc; e-mail: michal.hrones@upol.cz

2) Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra ekologie a životního prostředí,

Šlechtitelů 27, CZ-783 71 Olomouc; e-mail: martin.dancak@upol.cz

Abstract: A floristic field trip took place on 23 May 2020. The trip led for the fifth time to the floristically interesting phytogeographical subdistrict Tršická pahorkatina (central Moravia, Czech Republic). It started at Hlubočky-Mariánské Údolí railway station, led through the southern margin of the Libavá military area that is open to the public and ended in the village of Velký Újezd. Acidophilous oak forests, alder carrs, wet meadows, wet sands and pastures were explored during the field trip. In total, 174 vascular plant species were recorded. Among notable finds were *Leersia oryzoides*, *Potentilla lindackeri*, abundant population of *Rosa gallica*, *Salix rosmarinifolia* and *Thelypteris palustris*.

Keywords: central Moravia, floristic data, military area, vascular plants, wet meadows

Taxonomické pojetí a nomenklatura: Danihelka et al. (2012)

První botanická exkurze Moravskoslezské pobočky ČBS, kterou bylo po ukončení nouzového stavu na jaře roku 2020 možné uskutečnit, se konala v sobotu 23. května pod vedením Martina Dančáka a Michala Hroneše. Na místo srazu na vlakovou zastávku v Hlubočkách-Mariánském Údolí dorazilo 15 účastníků včetně vedoucích. Do cíle exkurze kvůli nevlídnému počasí, narůstající únavě i adrenalinovým zážitkům dorazilo účastníků jen osm. Exkurze vedla z velké části okrajem Vojenského újezdu Libavá, místy, která jsou pro veřejnost přístupná jen o víkendech a státních svátcích. Celkem bylo v průběhu exkurze nalezeno a zapsáno 174 druhů cévnatých rostlin.

Pozorní čtenáři Zpráv Moravskoslezské pobočky ČBS jsou již s územím Tršické pahorkatiny dobře seznámeni. Do tohoto plošně nepřiliš rozsáhlého fytochorionu jsme vedli, včetně této, již pět exkurzí (viz Hroneš 2018, Hroneš & Dančák 2017, 2019, 2020). Území fytochorionu 76b Tršická pahorkatina je floristicky neobyčejně pestré, především díky své poloze mezi termofytním Hornomoravským úvalem, o něco méně výhřevnou Moravskou bránou a obecně chladnějším Jesenickým podhůřím. Mísí se zde tak druhy termofytní s druhy karpatskými a druhy suchomilné s druhy podhorských střídavě vlhkých luk. Část, kterou jsme v rámci exkurze navštívili letos, leží na severovýchodním okraji fytochorionu a zároveň v jihozápadní části Vojenského újezdu Libavá. Přirozenou vegetaci v území tvoří zejména acidofilní doubravy. Vlivem dřívějšího odlesnění a armádní výcvikové činnosti (např. pojezdů těžké vojenské techniky) však v navštívené

Obr. 1. Okrotice dlouholistá (*Cephalanthera longifolia*) je poměrně hojná v acidofilních doubravách na jihozápadním okraji vojenského újezdu. – Obr. 2. Samičí jedinec vrby rozmarýnolisté (*Salix rosmarinifolia*) poblíž Daskabátské střelnice. – Foto A. Uvírová

části vojenského prostoru vznikla mozaika nelesních stanovišť různých typů, zahrnující vlhké louky, drobné mokřady, obnažené písčiny a vřesoviště. Mimo vojenský prostor v okolí Velkého Újezdu pak převažují zejména potoční olšiny a vlhké pastviny.

Exkurzi jsme začali u nádražní budovy v Hlubočkách-Mariánském Údolí. Podél okrajů acidofilních doubrav s okroticí dlouholistou (*Cephalanthera longifolia*; obr. 1), nepatrným rolním (*Aphanes arvensis*) a srpící barvířskou (*Serratula tinctoria*) jsme postupovali směrem k vojenskému prostoru. Samotné území dočasně zpřístupněné části vojenského prostoru se ukázalo být převážně zpustlé a značně zarůstající travinami a pionýrskými dřevinami. Postupně jsme však začínali objevovat i zajímavější a vzácnější druhy rostlin. V drobném mokřadu jsme našli tajničku rýžovou (*Leersia oryzoides*) a rozrazil štítkovitý (*Veronica scutellata*). O něco dál nás čekal porost svízelu severního (*Galium boreale*). Na písčitém paloučku jsme objevili dva druhy mochen, jedním z druhů byla m. přímá (*Potentilla recta*), o identitě druhého druhu se strhla vášnivá debata, která však na místě nepřinesla žádné rozřešení. Až o několik dní později byl druh z herbářových položek jednoznačně identifikován jako m. Lindackerova (*Potentilla lindackeri*), což je hybridogenní druh dosud známý pouze ze středních Čech a jedné lokality na západní Moravě (Soják 1995). O této fytogeografické zvláštnosti bude pojednávat samostatný příspěvek (Hroneš & Dančák in prep.). Na další, třtinou již značně zarůstající louce rostlo několik jedinců kosatce sibiřského (*Iris sibirica*) a vrby rozmarýnolisté (*Salix rosmarinifolia*). Oba druhy se nám posléze podařilo nalézt i na

dalších místech. Jednoznačně nejzajímavějším navštíveným biotopem celé exkurze byly střídavě vlhké louky západně od Daskabátské střelnice. Na těchto loukách se potkávaly vlhkomilné druhy, jako např. ostrice Hartmanova (*Carex hartmanii*), hadí mord nízký (*Scorzonera humilis*), kosatec sibiřský, srpice barvířská a vrba rozmarýnolistá (obr. 2), s druhy suchomilnými, jako je růže galská (*Rosa gallica*), prvosenka jarní (*Primula veris*) a pomněnka různobarvá (*Myosotis discolor*).

Po opuštění vojenského prostoru následoval průzkum pastvin a olšin severozápadně od Velkého Újezda. Tato část už nebyla floristicky příliš atraktivní, na účastnících se začínala projevovat nepohoda způsobená všudypřítomnou vodou a od botanizování nás odrazovaly i další vnější vlivy. Od bližšího průzkumu objevené lokality kapradiníku bažinného (*Thelypteris palustris*) nás vyrušilo stádo zvědavých krav. Z lokality s ostricí dvouřadou (*Carex disticha*) nás naopak vykázal honák, který na pastvinu následně krávy nahnal. V okolních lesích jsme zaznamenali rozrazil horský (*Veronica montana*) a kozlík výběžkatý bezolistý (*Valeriana excelsa* subsp. *sambucifolia*). Posledním zajímavým nálezem exkurze byla na břehu potoka Olešnice zplanělá populace chrpy horské (*Centaurea montana*).

Deštivé počasí dávalo již od počátku exkurze tušit značné nepohodlí. To však bylo brzy nahrazeno řadou zajímavých nálezů a území Tršické pahorkatiny nám opět dokázalo, jak nesmírně pestré je.

Použité zdroje

- Danihelka J., Chrtěk J. Jr. & Kaplan Z. (2012): Checklist of vascular plants of the Czech Republic. – Preslia 84: 647–811.
- Deyl Č. (1991): Výslunné svahy pod lesem nad Veselíčkem. – Ms. [Depon. in: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, regionální pracoviště Olomoucko].
- Hroneš M. (2018): Exkurze z Přerova-Předmostí po stopách mamutů do Lhotky. – Zprávy Moravskoslezské pobočky ČBS 7: 15–19.
- Hroneš M. & Dančák M. (2017): Exkurze do Grygovských kopců a Tršické pahorkatiny. – Zprávy Moravskoslezské pobočky ČBS 6: 20–24.
- Hroneš M. & Dančák M. (2019): Exkurze do nejsevernějšího výběžku Tršické pahorkatiny. – Zprávy Moravskoslezské pobočky ČBS 8: 24–28.
- Hroneš M. & Dančák M. (2020): Exkurze do nejvýchodnějšího výběžku Tršické pahorkatiny. – Zprávy Moravskoslezské pobočky ČBS 9: 24–28.
- Soják J. (1995): Potentilla L. – mochna. – In: Slavík B., Smejkal M., Dvořáková M. & Grulich V. [eds], Květena České republiky 4: 283–314, Academia, Praha.

Příloha č. 1 – Seznam nalezených taxonů

(sestavili M. Hroneš a M. Dančák)

Seznam lokalit

1. 76b. Tršická pahorkatina, 6370c, Hlubočky (distr. Olomouc): Mariánské Údolí, okolí železniční stanice, 49°36'48,5"N, 17°23'41,8"E, 265 m n. m.

2. 76b. Tršická pahorkatina, 6370c, Mrsklesy (distr. Olomouc): jižní okraj lesa mezi železniční stanicí Hlubočky-Mariánské Údolí a skládkou Mrsklesy, 49°36'44,3"N, 17°23'42,0"E – 49°36'22,7"N, 17°24'33,5"E, 275–340 m n. m.
3. 76b. Tršická pahorkatina, 6370c, Mrsklesy (distr. Olomouc): okolí cesty v prostoru skládky, 49°36'23,4"N, 17°24'47,1"E, 320 m n. m.
4. 76b. Tršická pahorkatina, 6370d/6470b, Libavá (distr. Olomouc): dočasně zpřístupněná oblast Vojenského újezdu Libavá asi 1,7 km V od kaple v obci Mrsklesy, 49°36'01,7"N, 17°25'01,6"E – 49°35'50,0"N, 17°25'21,4"E, 315–320 m n. m.
5. 76b. Tršická pahorkatina, 6470b, Libavá (distr. Olomouc): dočasně zpřístupněná oblast Vojenského újezdu Libavá V od obce Mrsklesy, lesík na východním břehu rybníčku ZJZ od heliportu č. 3, 49°35'48,8"N, 17°25'25,6"E – 49°35'45,3"N, 17°25'27,9"E, 315–325 m n. m.
6. 76b. Tršická pahorkatina, 6470b, Libavá (distr. Olomouc): dočasně zpřístupněná oblast Vojenského újezdu Libavá asi 2,0 km VJV od kaple v obci Mrsklesy, jižně od heliportu, 49°35'42,9"N, 17°25'28,1"E – 49°35'41,2"N, 17°25'42,4"E, 320–330 m n. m.
7. 76b. Tršická pahorkatina, 6470b, Daskabát (distr. Olomouc): levý břeh Vrtůvky a okraj pole V od Přáslavických kasáren, 49°35'33,5"N, 17°25'57,0"E – 49°35'21,8"N, 17°25'41,6"E, 320–325 m n. m.
8. 76b. Tršická pahorkatina, 6470b, Libavá (distr. Olomouc): dočasně zpřístupněná oblast Vojenského újezdu Libavá S od obce Daskabát, okolí asfaltové cesty v lesním komplexu Haplkoš, 49°35'33,6"N, 17°25'59,3"E – 49°35'32,1"N, 17°26'45,4"E, 325–350 m n. m.
9. 76b. Tršická pahorkatina, 6470b, Libavá (distr. Olomouc): dočasně zpřístupněná oblast Vojenského újezdu Libavá S od obce Daskabát, otevřené plochy Z od Daskabátské střelnice, 49°35'30,0"N, 17°26'45,0"E – 49°35'29,4"N, 17°26'56,2"E, 350 m n. m.
10. 76b. Tršická pahorkatina, 6470b, Libavá (distr. Olomouc): dočasně zpřístupněná oblast Vojenského újezdu Libavá S od obce Daskabát, les Včelínek mezi Daskabátskou střelnicí a dálnicí D35, 49°35'16,9"N, 17°27'6,9"E – 49°35'04,2"N, 17°27'11,2"E, 350 m n. m.
11. 76b. Tršická pahorkatina, 6470b, Daskabát (distr. Olomouc): okolí dálničního nadjezdu dálnice D35 S obce, 49°34'58,5"N, 17°27'14,0"E, 350 m n. m.
12. 76b. Tršická pahorkatina, 6470b, Daskabát (distr. Olomouc): okraj kravské pastviny a podmačené olšiny asi 1,8 km SV od kaple v obci, 49°35'19,5"N, 17°27'45,6"E, 370 m n. m.
13. 75. Jesenické podhůří/76b. Tršická pahorkatina, 6470b, Daskabát (distr. Olomouc): lesní komplex Kamenná SV od obce Daskabát, 49°35'15,4"N, 17°27'53,1"E – 49°35'18,2"N, 17°28'32,3"E, 370–390 m n. m.
14. 75. Jesenické podhůří, 6470b, Daskabát (distr. Olomouc): mokřadní louka na pravém břehu Olešnice asi 1,1 km SSZ od kostela ve Velkém Újezdu, 49°35'14,4"N, 17°28'41,6"E, 387 m n. m.

cévnaté rostliny

Alchemilla monticola: 2; *A. cf. vulgaris* (OL): 8; *Alisma plantago-aquatica*: 4; *Alopecurus aequalis*: 3; *Alyssum alyssoides*: 9; *Anthemis arvensis*: 2; *Anthyllis vulneraria*: 6; *Aphanes arvensis* (NT/C3): 2; *Arabidopsis thaliana*: 9; *Avenula pubescens*: 4;
Barbarea vulgaris: 1; *Betonica officinalis*: 6, 9; *Brachypodium pinnatum*: 2;
Calamagrostis arundinacea: 2; *C. canescens*: 4; *Calluna vulgaris*: 6, 9; *Caltha palustris*: 13; *Cardamine amara* subsp. *amara*: 13; *C. impatiens*: 10; *C. pratensis*: 9; *Carex acuta*: 6; *C. brizoides*: 2; *C. canescens*: 9; *C. cespitosa* (NT/C4a): 9; *C. disticha* (NT/C4a): 14; *C. elongata*: 4, 5; *C. hartmanii* (NT/C4a): 9; *C. hirta*: 2; *C. leporina*: 2; *C. muricata* s. str.: 4; *C. nigra*: 14; *C. pallescens*: 2; *C. panicea*: 6, 9; *C. pilosa*: 10, 13; *C. remota*: 3, 5; *C. tomentosa*: 9; *C. vesicaria*: 7, 14; *C. vulpina*:

4, 9; *Carpinus betulus*: 2; *Centaurea montana* (cult.): 14; *Cephalanthera longifolia* (NT/C3): 2, 5, 8, 10; *Cerastium glomeratum*: 2; *C. glutinosum*: 2; *Chamaecytisus supinus* (NT/C4a): 2, 4, 8; *Cirsium oleraceum*: 7; *C. palustre*: 7; 14; *Colchicum autumnale*: 7; *Convallaria majalis*: 2, 13; *Crepis paludosa*: 12; *Cruciata verna*: 3; *Cytisus scoparius*: 2; *Deschampsia cespitosa*: 4; *Dipsacus fullonum*: 4; *Eleocharis palustris*: 4; *Equisetum fluviatile*: 12; *E. sylvaticum*: 13; *Erodium cicutarium*: 4; *Euphorbia amygdaloides* (LC/C4a): 13; *E. cyparissias*: 2; *E. dulcis*: 7; *E. esula*: 4; *E. helioscopia*: 2; *Festuca filiformis*: 6; *F. ovina*: 2; *Filipendula ulmaria* subsp. *ulmaria*: 4, 7; *F. vulgaris*: 9; *Fragaria moschata*: 9; *Frangula alnus*: 2; *Fumaria officinalis*: 7; *Galeobdolon argentatum*: 2; *Galium boreale* subsp. *boreale* (LC/C4a): 4, 6, 7, 9; *G. intermedium*: 10, 13; *G. odoratum*: 10; *G. verum*: 4; *Genista tinctoria*: 2; *Geranium pratense*: 3; *Glechoma hederacea*: 10; *Glyceria declinata*: 4; *G. notata*: 4; *Helianthemum grandiflorum* subsp. *obscurum*: 9; *Hieracium sabaudum*: 2; *Hylotelephium maximum*: 2; *Inula salicina* subsp. *salicina* (NT/C4a): 6; *Iris sibirica* (VU/C3): 6, 7, 9; *Juncus articulatus*: 4; *Knautia xposoniensis*: 4; *Lactuca serriola*: 2; *Lathyrus sylvestris*: 6; *Leersia oryzoides* (NT/C3): 4; *Lepidium campestre*: 3; *Lepidium ruderales*: 1; *Linum catharticum*: 6; *Lonicera tatarica*: 2; *Lupinus polyphyllus*: 4; *Luzula luzuloides*: 2; *Lychnis coronaria* (cult.): 2; *L. flos-cuculi*: 9; *Lycopus europaeus*: 2; *Maianthemum bifolium*: 2; *Melampyrum pratense*: 2, 13; *Melica nutans*: 3; *M. uniflora*: 3; *Molinia caerulea* agg.: 6, 7; *Muscari armeniacum* (cult.): 2; *Myosotis arvensis*: 2; *M. discolor* (NT/C2): 9; *M. ramosissima*: 9; *M. sparsiflora* (LC/C4a): 12; *M. stricta*: 2; *Narcissus poeticus*: 6; *Narcissus* sp.: 2; *Papaver argemone* (NT/C4a): 1, 7; *P. rhoeas*: 2; *Phalaris arundinacea*: 7; *Pilosella officinarum*: 6; *Poa nemoralis*: 2; *Polygala vulgaris*: 6; *Polygonatum multiflorum*: 2; *P. odoratum*: 2; *Polypodium vulgare*: 2; *Populus alba*: 9; *Potentilla anserina*: 4; *P. argentea*: 2; *P. erecta*: 2, 6; *P. lindackeri* (DD/C2): 4 (OL); *P. recta* (LC/C4a): 4; *Primula veris* (LC/C4): 2, 9; *Prunus serotina*: 11; *Pulmonaria obscura*: 13; *Quercus rubra*: 2; *Ranunculus acris*: 6; *R. auricomus* agg.: 9; *R. flammula*: 9, 14; *R. sceleratus*: 4; *Rhamnus cathartica*: 7; *Robinia pseudoacacia*: 2; *Rosa gallica* (VU/C3): 9; *Rubus wimmerianus*: 2; *Salix aurita*: 4; *S. cinerea*: 2; *S. euxina*: 3; *S. purpurea*: 3; *S. rosmarinifolia* (VU/C3): 6, 9; *S. triandra*: 4; *Sanguisorba minor*: 3; *Saxifraga granulata*: 9; *Scorzonera humilis* (LC/C4a): 9; *Scrophularia nodosa*: 4; *Sedum rupestre* (cult.): 2; *Selinum carvifolia*: 6, 8; *Serratula tinctoria* (NT/C4a): 2, 4, 9; *Silene nutans*: 2; *Stellaria alsine*: 2; *S. holostea*: 3; *Symphyotrichum novi-belgii* agg.: 2; *Symphytum officinale*: 2; *Thelypteris palustris* (NT/C3): 12; *Thymus pulegioides*: 6; *Tragopogon orientalis*: 7; *Trifolium hybridum*: 4; *T. medium*: 6, 8; *Tripleurospermum inodorum*: 2; *Turritis glabra*: 2; *Typha latifolia*: 4; *Urtica dioica*: 7; *Vaccinium myrtillus*: 2; *Valeriana excelsa* subsp. *sambucifolia* (LC/C4a): 14; *Veronica anagallis-aquatica*: 4; *V. beccabunga*: 14; *V. montana* (LC/C4a): 13; *V. scutellata* (LC/C4a): 4; *Viburnum opulus*: 10; *Viola arvensis*: 2; *V. canina*: 4, 6.